ANY XVIII BARCELONA, OCTUBRE DE 1908 NÚM. 165

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

EXCURSIÓ A LES ILLES BALEARS

AB MOTIU DEL VIIe CENTENARI DE LA NAIXENÇA DEL REY EN JAUME I

(Dies 4 al 10 de Juny de 1908)

La Comissió organisadora dels actes y festes ab que la nostra ciutat ha honrat la memoria del Rey Conqueridor al tractar de portar a terme una excursió a les Illes Balears pera recórrer els llocs principals qual historia va lligada ab la d'aquell gran monarca o ab la del seu gloriós regnat, se dirigí tot seguit al nostre CENTRE, com entitat la més indicada y ab prestigi, pera confiar-li l'organisació y direcció de l'expedició.

Aquesta honrosa comanda, que acceptàrem plens d'entusiasme perquè es demostració de l'alta estima en que'l CENTRE es tingut, ha estat motiu de que l'excursionisme català pogués escriure una nova pàgina de gloria en el llibre de la seva ja llarga historia.

Per altra part el CENTRE, que ha recorregut corporativament tots els indrets de la terra catalana, entenent com a tal tota aquella ont la nostra llengua es parlada, fent cas omís de les divisions polítiques o administratives que avuy puguin separar-nos, que'l sentiment que'ns uneix es el llaç més ferm del nostre esser nacional; el CENTRE, que çà y enllà del Pirineu, en terres de Valencia y de Mallorca, havia en diferentes ocasions fet acte de presencia portant-hi la seva acció cultural y patriòtica, no havia encara visitat oficialment dos troços de la Catalunya insular: la blanca Menorca y la rústega Ibiça.

Cap ocasió més favorable que aquesta pera saldar un deute ab ibicencs y menorquins y donar una nova abraçada als altres germans de Mallorca.

Llarga y dificultosa sigué la tasca d'organisar aquesta excursió.

Ningú millor que'l nostre benvolgut president y aquest humil cronista, que — dit siga de pas — ocupa'l lloc d'un distingit escriptor que, per ocupacions que no pot desatendre, es veu privat de complir el seu compromís, ningú com ells dos, repeteixo, poden donar compte de l'incessant treball, de l'esforç de voluntat, de l'energia esmerçada pera fer efectiva l'expedició y veure-la coronada ab l'èxit més complet y encoratjador.

Afortunadament tots els obstacles van poder ser vençuts, y, alentats pel favorable ambient que l'expedició trobava per portar-la a cap, nolejàrem el magnífic vapor «Balear», de la «Compañía Isleña Marítima».

Si a la crida que'l CENTRE havia fet a les Diputacions provincials, Ajuntaments, premsa y principals associacions catalanes convidant-les a pendre part a l'excursió, bona part d'aquestes responien favorablement, de les poblacions que deviem visitar anaven arribant-nos noves que indicaven la simpatia ab que seriem rebuts. De Reus ens anunciaven que, a grans colles, baixarien a Salou pera saludar-nos, y que projectaven celebrar en aquella històrica platja diferentes festes en obsequi nostre. De Tarragona ens convidaven pera que abans de fer-nos mar endins ens hi detinguessim, mal que fos un moment, pera visitar la tomba del Gran Rey. De Mahó rebiem la visita de l'amable senyor D. Joan T. Vidal, portador d'una carta de l'Alcalde d'aquella ciutat, dient-nos que allí teniem germans nostres que'ns esperaven per abraçar-nos; y de Mallorca, d'Ibiça, de tots els ports que deviem tocar, tot eren oferiments, noves falagueres, preludis de carinyo y d'entusiasme.

Resultat, que'ls passatges quedaren totalment despatxats, essent bastants els que, per haver esperat pendre-l a última hora, tingueren de quedar en terra.

Heus-aquí la llista o rol de l'expedició, ab les corporacions, societats y premsa que hi estaven representades:

Comissió de l'Excm. Ajuntament de Barcelona: regidors senyors Galí, Esteve y Duran y Ventosa (aquest últim representant també de la Comissió del VIIe Centenari del rey en Jaume) y D. Alfons Damians, Arxiver de l'Ajuntament (Secretari).

Comissió de l'Excma. Diputació Provincial de Barcelona: diputats senyors Plaja, Pelfort, Moret y Tona; ajudant, senyor Usero.

Iltrm. Ajuntament de Tarragona: regidor D. Robert Guasch.

Iltre. Ajuntament de Balaguer: representat per D. Joan Valls.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA: D. César A. Torras, President.

«Cámara Oficial de Comercio»: senyors Par y Mundó.

«Ateneo Barcelonés»: D. Manel Font.

«Fomento del Trabajo Nacional»: D. Joan Busquets.

«Económica Barcelonesa de Amigos del País» y «Asociación Artístico-Arqueológica»: D. Rosend Serra.

«Instituto Agrícola Catalán de San Isidro»: D. Rafel Pomés.

«Unió Catalanista»: D. Lluís Puigdomenech y l'infrascrit.

«Lliga Regionalista»: D. Josep Pardo.

«Centre Nacionalista Republicà»: D. Antoni Sunyol.

«Orfeó Català»: D. Pere Pagès.

«Estudis Universitaris Catalans»: D. Lluís Nicolau.

«Associació Nacionalista Catalana»: D. Francisco Albert.

«Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat»: D. Alfred Gaza.

«Ateneu del Districte Segon»: D. Narcís Fuster.

«Ateneu del Districte Sisè»: D. Joan Caralt.

«Centre Catalanista de Girona y sa comarca»: D. Joan B. Torruella.

«Centre Excursionista de Lleyda»: senyors Rovira y Rostes.

«Centre Català de Sabadell»: D. Francesc Barata.

«Centre Excursionista de Manresa y Pla de Bages»: D. Joaquim Parera.

«Associació Catalanista d'Arenys de Mar»: D. Josep M.ª Bordas.

«Centre Autonomista d'Olot»: D. Joan Reixach.

«Agrupació Catalanista Mercantil»: D. Tomàs Jansà.

«Jocs Florals de Barcelona»: D. Ferran Agulló.

«Sociedad Arqueológica Tarraconense» y «Comissió del Centenari de Tarragona»: senyor Ruiz y Porta.

«Associació Catalana d'Estudiants»: D. Ferran Valls.

Periòdics: *Diario de Barcelona*, Sr. Dalmases y Gil; *La Veu de Catalunya*, Sr. Pagès y Rueda; *El Poble Català*, Sr. Gambús; *La Publicidad*, Sr. Marquina; *Correo Catalán*, Sr. Biada y Viada; *Las Noticias*, Sr. Riera; *El Noticiero Universal*, Sr. Torres; *El Diluvio*, Sr. Batlle; *La Vanguardia*, Sr. Sastre; *Ilustració Catalana*, senyors Font y Serra. En diferentes parts de les Illes s'agregaren a l'expedició 'ls periodistes de Mallorca senyors Oliver, de *La Almudayna;* Verger, de *La Gaceta de Mallorca;* Vives, de *La Tarde*, y Ruiz, de *La Ultima Hora*.

Completaven l'expedició 'ls senyors següents: D.ª Josepha Marcet de Mundó, D.ª Amalia Casals de Mas, Sra. de Baciana,

D.ª Dolors Soler de Roig, Srtes. Dolors, Mercè y Josepha Roig y Soler, Srta. Antonia Gordillo, D.ª Antonia Pla de Sunyol, D.ª Angela Brutau, Vda. de Terradas, D.ª Josepha Terradas de Parés, Srtes. Rosa y Angela Terradas, Srtes. Elisa y Francisca Cuchy, D. Josep Gras, D. Emili Mas, D. Enric y D. Lluís Madrenys, don Eduard Coll, D. Ramon Galera, D. Francisco Vila, D. Pere Civil, D. Bartomeu Mitjans, D. Josep Salvany, D. Francisco Antonini, D. Joaquim Baciana, D. Ramon Roig, D. Joaquim Margenat, D. Francisco X. Parés, D. Jacinto Argelaguet, D. Xavier Montsalvatge, D. Ramon Abadal, D. Jaume Vives, D. Pau Estapé, D. Jacinto Barbany, D. Romuald Torres, D. A. Margineda, D. Miquel Mora, D. A. P. Morlà, D. Martí Albert, D. Tomàs Carreras, D. Salvador Rissech, D. Modest Mestres, D. Florenci Roura, D. Ramon Sala, D. Rafel Corominas, D. Angel Cuchy, D. Emili Ferrer, D. Angel Isbert, D. Magí Rodó, D. Salvador Borrut, D. Isidro Tubella, D. Josep Creus, D. Josep Roda, D. Manuel Gassó, don Manuel Jordi, D. Artur Mas, D. Lluís Ventosa y Fra Josep de Calasans, reverent caputxí.

CRONICA DE L'EXPEDICIÓ

Dia 4

El dia apunta plujós. El llevant bufa ab força, fent presumir que'l mar estarà picat.

Atracat a la Porta de la Pau, el «Balear» ens espera lluint tota l'empavessada. En el trinquet oneja la bandera barrada del CENTRE.

A bordo tot es moviment. Van arribant els excursionistes. Tothom cerca'l seu cambrot pera pendre-n possessió. Uns el mostren a la familia que va a despedir-los com qui mostra quelcom que ja li pertany, quelcom de definitiu. Al fi y al cap el «Balear» serà la nostra casa durant sis dies. Altres treuen de les maletes la roba de viatge y's presenten a coberta vestits a posta per la travessia.

Malgrat el temps, tothom està animat. No'ns hi volem avenir a que tingui de seguir d'aquella manera: tots confiem en que serà cosa passatgera. Ens-e sembla que ha de cambiar y abonançar-se influit per la nostra alegria.

Les comissions de l'Ajuntament y Diputació ja són a bordo. Passem llista y veiem que tothom ha sigut puntual.

Al moll l'animació es gran. La gentada que compareix a presenciar la nostra sortida va creixent. Arriben l'Alcalde y el presisident de la Diputació, que venen a despedir-nos. A coberta no s'hi pot donar un pas. S'acosta l'hora de sortida y la sirena dóna'l primer avís. Tot són abraçades, estretes de mà, salutacions afectuoses. Un ruixat persistent escampa la gentada dels molls. Els més valents segueixen a peu dret, altres se refugíen al Mundial Palace. Comencen les maniobres de sortida, la palanca ja es fòra. Ab tota puntualitat, a dos quarts de dèu, hora fixada en l'itinerari, el «Balear» se posa en marxa.

Un aplaudiment dels que's queden, que nosaltres contestem carinyosament, y una volior de mocadors a bordo y en terra dant-se l'adeussiau.

Llàstima de pluja, que ha deslluit el moment de la marxa! Al sortir fòra port aquesta para y sembla que'l temps vulgui aixecar-se. El sol, de tant en tant, ens dóna una llambregada, però'l llevant persisteix y, atravessats com anem, fins a guanyar la punta del Llobregat el «Balear» branda de valent. Per babor dugues fortes onades ens-e arruixen lleugerament. Cal apuntalar-se pera no caure. El balanceig s'accentua y la coberta comença a aclarir-se. La conjugació del verb marejar-se va fent-se general. «Vostè's mareja?» «Tinc por de marejar-me.» «Jo'm marejo.» «Estic marejat.» «Jo no'm marejaré.» Altres callen, però tenen fets més eloqüents que les paraules.

Salvat el cap del riu, les brandades són més dolces, el «Balear» camina ardit, lleuger, capbucejant ab més suavitat. El passatge se sent més animós: anem acostumant-nos an aquell moviment basculatori.

Ab l'ajuda dels binocles, per estribor anem resseguint l'hermós panorama. Barcelona desapareix entre un mantell de boires. Al fons ressurt la silueta del Montseny y les serres de la costa. Llobregat amunt, Montserrat s'aixeca en mitg la nuvolada, y a l'enfront nostre'l macís de Garraf, ab els seus espadats arran del mar y els cims de La Morella y Montau despullats de vegetació, al descobert la seva descarnada ossamenta. Vallbona, Garraf, la Falconera, l'ermita de la Trinitat, sobre Vallcaica, y Sitges, tota blanca, a flor d'aigua, van passant successivament per nostres ulls.

Les taules parades a coberta, tots som amatents a cercar-hi lloc. L'esmorsar transcorre alegrament, y entre passada y passada podem contemplar Vilanova, Cubelles, Calafell y la platja de Camarruga, ont veyem banderes que'ns-e saluden.

A la sortida de Barcelona'l capità'ns ha advertit de que, a causa de l'estat del mar, el desembarc a Salou, atenent al nombre dels expedicionaris, probablement no serà possible, y ens ha mostrat un telegrama de Tarragona en que aixís se'l prevé; y com el cel segueix cobert y el llevant no minva, creyem que caldrà sometre-ns a la voluntat del temps.

Bastant acostats a terra passem per Torredembarra y Altafulla.

La mar torna a posar-se picada y el «Balear» brandeja com al sortir de port.

Deixem enrera Tamarit, ab ses cases arrunades, y prompte

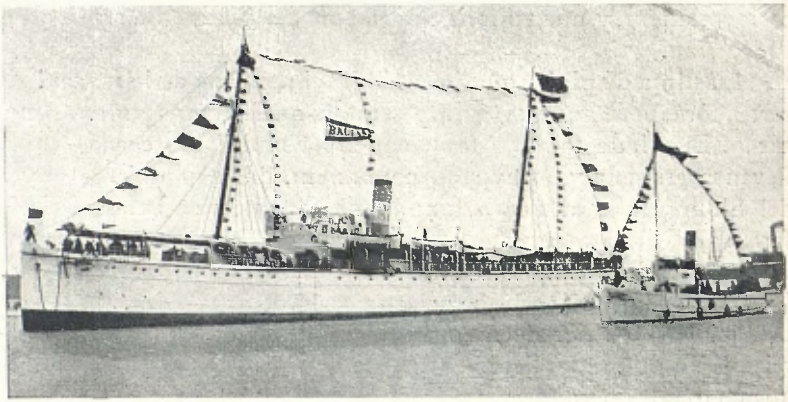

EL «BALEAR» ENTRANT AL PORT DE TARRAGONA

distingim Tarragona. Cap a les tres una ràpida virada'ns fa perdre l'equilibri y enfilem de dret el port de la vella ciutat. Dos remolcadors empavessats y un canot automòbil surten a donar-nos la benvinguda.

Llanxes y barquetes ens aconvoyen. Les sirenes ronquen y els visques y aclamacions se succeeixen.

Pugen a bordo les autoritats locals y representants de les principals corporacions, que venen a saludar-nos. Atraquem y en tant bona companyia saltem a terra.

En carruatge'ls uns, a peu els altres, ens dirigim a visitar la Casa de la Ciutat, la Diputació y el Museu, tot en un mateix edifici. L'estada es curta: una ullada pera fer-nos carrec del conjunt, un moment d'atenció davant l'espasa del rey en Jaume y cap a la Catedral.

Aquí la visita també es ràpida, ajustada al poc temps de que

disposem. Seguim el claustre, la sala capitular, veyem el riquíssim drap mortuori de Poblet, l'altar major, y, finalment, tots saludem ab profon respecte la tomba del gran rey, quals despulles prompte seran depositades en sumptuós sepulcre.

Una curta escapada per veure les muralles, y a bordo altra vegada.

Vist l'estat del temps, renunciem a anar a Salou en tren, tal com marcava l'itinerari. Si a la badia fa ressaca, ens exposem a no poder embarcar, y davant d'aquesta inseguritat no podem aventurar-nos. Tots ho deplorem, però es forçós conformar-se.

El vice-president del CENTRE y el secretari de la Comissió del Centenari, senyors Llagostera y Valentí, que'ns han acompanyat fins a Tarragona, surten en tren cap a Salou, pera participar als que allí'ns esperen la contrarietat que'ns ha obligat a modificar el nostre itinerari.

A tres quarts de sis el «Balear» torna a llevar ancles. La despedida es afectuosa, entusiasta. Fins a fòra port ens acompanyen les embarcacions que havien sortit a rebre-ns. Els visques se repeteixen, els aplaudiments sonen més forts.

Y a fòra segueix el tràngul, el «Balear» marxa segur, però ab freqüent brandeig, fins a guanyar el cap de Salou. A la vista de la farola'l torrer ens-e saluda ab la bandera. Doblada l'escabrosa punta, a mesura que'ns endinsem a la badia l'espectacle que anem descobrint es en veritat esplèndit. La platja de Salou es un formigueig de persones. Al Llatzaret, engalanat ab banderes, a la Capitania, al moll, la generació es extraordinaria. Una bateria de morterets no interromp les salves. Fins a nosaltres arriben les notes d'una sardana que, a la platja mateix, toca una cobla. Tot es bullici, animació, entusiasme. Milers de mocadors s'agiten saludant-nos. El «Balear» contesta ab tres tocs de sirena. Nosaltres aclamem el poble de Reus, que tant afectuosament ha vingut a rebre-ns.

El desembarc, encara que dificultós, no seria impossible, però la nit s'ens ve a sobre y no podem entretenir-nos. Pensem que lo millor, ja que per manca de temps no es possible desembarcar tothom, es que una comissió vagi a terra pera correspondre dignament an aquella rebuda; però'ls de Reus no'ns donen temps: algunes barques fan proa al «Balear», y en una d'elles, y en companyia d'hermoses y valentes senyoretes, hi va'l nostre delegat a Reus, D. Pau Font de Rubinat.

Tots pugen a bordo, ont s'els reb ab carinyoses mostres de

afecte, y en el menjador del «Balear» s'els obsequía ab pastes y xampany.

El senyor Font aixeca la copa per l'èxit de l'expedició y pel fi patriòtic que la motiva, desitjant que ella serveixi pera agermanar a tots els pobles de raça catalana.

Li contesta'l nostre president, senyor Torras, agraint al poble

COMISSIONS DE REUS ANANT A BORDO

de Reus la rebuda que'ns tenia preparada y felicitant a tots els que han vingut a bordo a saludar-nos.

Prenem comiat dels de Reus, que s'embarquen pera tornar a terra.

Nous tocs de sirena, visques y aclamacions, flames de magnesi, y el «Balear» abandona la rada, ab rumbo a Menorca.

Són les vuit, y els cambrers paren taula.

A llevant una espessa nuvolada'ns amenaça. El mar segueix picat, les brandades són cada vegada més fortes. Sopem ab desigual animació. No tothom té gana y molts són els que comencen a desfilar. A l'arribar als postres alguna gota que altra'ns avisa que tenim la pluja a sobre, y, efectivament, aquesta no's fa esperar, acompanyada de llamps y trons.

Escampada general y a refugiar-se tothom als menjadors, al salonet o als cambrots.

L'aglomeració, el sobtat cambi de temperatura y l'incessant moviment del «Balear» al tallar les ones fan perdre la tranquilitat a molts que's conservaven serens. La jornada acaba ab contraccions d'estómac més o menos violentes.

Dia 5

Fins al tombar la mitja nit el temps ha seguit revolt, tempestuós. A l'atravessar el canal de Sant Jordi'l vapor ha capbucejat de valent. Després, a l'apuntar el dia, ha vingut la calma, y la bonança'ns convida a pujar a coberta pera admirar la costa mallorquina. Al clarejar comencem a distingir entre la boira'l cap de Formentor, avançant mar endins, la badia de Pollença y la d'Alcudia, que per l'altre extrem tanca'l cap Ferruig. Més tard, a l'horitzó, quasi imperceptible, va dibuixant-se la plana silueta de Menorca.

El dia creix, y les boires, difumint-se, permeten observar la bellesa de l'espadada costa de Mallorca. Els expedicionaris van compareixent a coberta, ensonyats. En alguns rostres hi queda'l rastre d'una mala nit. No hi fa res: l'oreig del mar a tots revifa y la visió d'aquell esplèndit panorama fa olvidar el sofriment passat.

Un vol de blanques gavines ens enronda donant-nos el bon dia. Els dofins ens-e saluden capbucejant.

Anem apropant-nos a Menorca y no triguem a distingir les blanques cases de Ciutadella. Seguim vorejant tota la costa sud de l'Illa, de baixes cingleres, retallades, uniformes. El «Balear» modera la marxa pera que tinguem temps d'esmorsar abans d'arribar a terra. Passem arran de l'illa de l'Ayre y emboquem la grandiosa badia de Mahó. Tenim a la dreta la fortalesa de la Mola a l'extrem de la petita península que guarda l'entrada del port. Després successivament van presentant-se als nostres ulls el Llatzaret en altra minúscula península, l'illeta ont s'hi cumpleix quarentena, Villa Carlos, pulcra y riallera, l'illeta del Rey, ab l'Hospital Militar, l'illot de les Rates, l'Arsenal, y a cada pas una nova cala amagant-se entre'ls roquissers, a qual més bella y pintoresca, lluint la magnificencia d'una naturalesa soperba.

La nostra admiració creix, l'entusiasme s'encomana y paraules d'enamorament ixen de tots els llavis.

Passem Cala Figuera y donem fondo a la Culossa, sobre la

qual, en progressiva graonada, s'aixeca la blanca capital de l'illa.

Les embarcacions anclades al port llueixen les empavessades. Els molls bullen d'animació. La gentada que'ls omple'ns-e saluda ab els mocadors. Un clamoreig de joya arriba fins a nosaltres.

Entretant pugen a bordo l'Ajuntament, representat pel seu Alcalde, D. Josep M.ª Mercadal, y els concellers senyors Vidal, Sintes, Pons y Sitges, Garcia, Hernández, Pons y Pons; comissions

VISTA DE MAHÓ

de l'Ateneu, Círcol Mahonès, Cambres Agrícola y de Comerç, societats polítiques y recreatives y premsa de la localitat.

Estrenyem la mà de l'Alcalde, el qual en nom de la ciutat «dóna la benvinguda als seus germans de Catalunya».

Cambiades les salutacions, saltem a terra, ont som acullits ab vives mostres d'afecte, y, acomodats en els nombrosos carruatges que l'Ajuntament ha posat a la nostra disposició, entrem a la ciutat.

Hermosa y entusiasta es la rebuda que'ns fan els mahonesos. Tota la ciutat surt a saludar-nos. Banderes y domassos engalanen balconades y finestres. Al nostre pas rebem sinceres mostres d'afecte. En el comerç de robes de D. Frederic Canut, al carrer Nou, una gran bandera catalana 'ns-e saluda, y nosaltres ens descobrim

donant visques a Mahó, que són contestats ab visques a Catalunya. A l'entrar a la Plaça de la Constitució, ont posem peu a terra, la música municipal romp ab una airosa marxa.

La Casa del Comú té issada la bandera y els balcons empaliats. Al vestíbol els municipals formen en ala. Pugem a la gran sala del Consistori, ont en tres llargues taules cobertes de flors se'ns té preparat un delicat refresc. Les nostres amables companyes d'excursió ocupen els escons de l'estrada y són finament obsequiades ab toyes de flors. A fòra la plaça s'hi congrega una gentada y la banda del municipi alterna ses tocades ab l'orfeó «Progrés», que entre altres composicions ens fa sentir *Les flors de Maig*, d'en Clavé.

El senyor Alcalde 'ns repeteix la benvinguda, adherint-se a les festes commemoratives del Centenari del gran rei que motiva l'expedició y desitjant-nos que la nostra breu estada a l'illa de Menorca 'ns faci guardar un bon record de la mateixa.

D. Lluís Duran y Ventosa, com a conceller de l'Ajuntament de Barcelona y en nom dels expedicionaris, contesta ab afectuoses paraules d'agraiment y acaba ab un «Visca Mahó!», que'l senyor Alcalde contesta ab un altre a Catalunya.

Després els expedicionaris ens escampem per la població, admirant sos monuments y construccions més interessants, entre les quals es digna d'esment pel seu valor històric el Portal de Sant Roc, ont se conserven restos de les fortificacions aixecades en temps d'Alfons III.

A un quart de tres tornem a reunir-nos davant de la Casa de la Ciutat, ont ja'ns esperen els carruatges pera fer l'excursió als defòres de Mahó.

La tarda es esplèndida, y el sol, batent ab força sobre'l blanc de les cases, arriba a enlluernar-nos.

Per plana carretera, vorejant en part la badia, anem a Villa Carlos, hermós suburbi de Mahó, d'ont dista tres kilòmetres, edificat en terrer pla, de carrers drets y aliniats y ab espayosa plaça. Seguim cap a Sant Lluís y Sant Climent, poblets de blancor immaculada: parets, teulades, els típics molins d'aspes immenses, fins les vorades dels carrers són revestides d'una crosta de calç: tal es l'afany de que la netedat per tot llueixi.

De retorn a Mahó per altra carretera vorejada de pins seculars, podem apreciar l'esforç de la gent del camp pera protegir els conreus y especialment l'arbrat. La terra es magra y sembla impossible que en aquells roquissers pugui fer-s'hi cap sembrat. Ademés, la tramontana, que sovint bufa impetuosa, assolant-ho tot, obliga al

pagès a aixecar parets de pedra seca al voltant dels camps y protegir els arbres ab veritables cuiraces de pedra, que'ls deixen sols la copa al descobert.

Atravessem Mahó, detenint-nos un moment pera visitar l'Hos-

PORTAL DE SANT ROC

pital Civil, y per la carretera d'Alayor ens dirigim a can Talatí de Dalt, ont podem admirar tres interessants monuments megalítics: el talayot de Talatí, la còva y la taula y el cròmlec.

El temps curteja y no podem entretenir-nos. Altra volta en marxa, y la llarga caravana de carruatges no triga a entrar a ciutat.

A l'iglesia de Santa Maria l'organista'ns hi espera pera dar-nos a conèixer les sonoritats de la magnífica orga que es joya de Mahó; després una ràpida visita a l'Ateneu, que té un museu regional curiosíssim, y al Círcol Mahonès, sent en abdugues importants societats rebuts y obsequiats ab carinyoses mostres d'afecte; y, finalment, cap al Fonduco, que es hora ja de reparar les forces.

El Fonduco es un alegre restaurant situat a la vora del mar, en un dels recolses del port de Mahó, en lloc arracerat y pintoresc.

TALAYOT DE TALATÍ

Allí'ns hi espera una grata sorpresa. Tot just hi arribem, una llengua de foc comença a eixir del mitg de l'aigua, convertint-se en flamarada que creix ràpida, enorme, omplint la cala d'una rojor intensa, fent resplendir les aigues, amarant-ho tot de llum. Es una grandiosa foguerada que'ls mahonesos han encès a l'illa de les Rates pera omplir de fantasia aquell apacible lloc. Un entusiasta aplaudiment surt de nosaltres davant d'aquella esplendorosa visió.

A taula tenim el gust de veure-ns acompanyats per l'Alcalde y regidors de Mahó, els quals, com a finesa a les senyores que formen part de l'expedició, venen en companyia de llurs esposes. També són entre nosaltres el president de l'Ateneu y altres distingides personalitats, els directors de la premsa local y representants de la de Palma, que han acceptat l'invitació del CENTRE an aquest acte.

Y segueixen els obsequis. Mentres assaborim el plat caracte-

rístic del país, el caldero de llagosta, arriba la banda y l'orfeó «Progrés», que venen a festejar-nos ab ses cantades, y aquell lloc sempre tranquil, de serenes quietuts, bull d'animació y alegria. Un sentiment de germanor viu en nosaltres, un goig intens de veure-ns reunits, de poder-nos comunicar les nostres afeccions, els nostres desitjos... y arriben els brindis, y les paraules surten, fermes, vibrantes, vessant amor y gratitut, sadolles de germanívol afecte. L'Alcalde de Mahó, el senyor Galí, en representació de l'Ajuntament de Barcelona, el senyor Plaja, en el de la nostra

TAULA Y CRÒMLEC DE TALATÍ

Diputació, el senyor Fornés, director de *La Voz de Menorca*, el nostre President, el senyor Pons y Sitges, tinent d'alcalde de Mahó, y altres que sentim no recordar, aixequen la copa per lo que'ns es més grat, per lo que més estimem, per la felicitat de la nostra patria, per la germanor dels pobles catalans.

Visques entusiastes a Catalunya y Menorca, a Barcelona y Mahó, coronen aquest acte.

Abans d'embarcar-nos volem donar l'adéu a la ciutat illuminada en obsequi nostre, y altra vegada, acomodats en els carruatges que constantment hem tingut a la nostra disposició, pugem la dreta costa y atravessem la població, sent objecte de noves manifestacions per part de la multitut, que carinyosament ens-e saluda.

La sirena del «Balear» fa saber-nos que es arribada l'hora de tornar a bordo. Tots sentim la recança de deixar tant bona companyia y ens dirigim cap al port. La coberta del «Balear» està illuminada per infinitat de bombetes elèctriques, y, mentres van arribant els expedicionaris, les autoritats de Mahó són obsequiades a bordo ab una copa de xampany pels representants de les de Barcelona y el president del CENTRE. A fòra coberta 'l jovent organisa un ball en honor a les hermoses mahoneses que venen a donar-nos comiat.

El senyor Estalelles, l'amable capità del «Balear», veyent que la festa va creixent y porta traces de no acabar, toca'ls tres tocs de sirena.

Decididament es arribada l'hora de marxar, y la despedida que se'ns fa es entusiasta, efusiva. Malgrat l'hora avançada de la nit, els molls són plens y la gentada no cessa d'aclamar a Catalunya y nosaltres al poble de Mahó, que tantes proves d'estimació 'ns ha donat.

Lliure d'amarres el «Balear», avança majestuosament, y arreu de la costa, fins a Villa Carlos, els visques van repetint-se, s'encenen bengales, els aplaudiments ressonen... A reveure, mahonesos!

Sortim fòra de la badia, y, atrets per la calma de la nit, comentant les impressions rebudes, triguem encara bona estona a baixar al cambrot pera reposar-nos d'aquesta brillant jornada.

Dia 6

Hem tingut bon temps y la travessia ha sigut tranquila.

A quarts de sis del matí entrem a la badia de Canyamel.

El cel està totalment cobert y el lleuger ruixim que fa estona no'ns deixa's converteix en fort aiguat aixís que'l «Balear» mulla l'ancla.

Bots a l'aigua, y, com a dintre la còva no hi ha perill de mullar-nos, ens decidim a desembarcar, aixoplugant-nos sota'ls paraigues.

Del vapor a la costa la distancia es curta y, una llanxa darrera l'altra, tothom desembarca sense precipitació y ab l'ordre més perfecte.

Saltem a terra, y per un corriol que s'enfila en zig-zag per entre la pineda arribem a l'entrada de les còves d'Artà, d'aquesta meravella de la naturalesa qual contemplació a tothom admira.

Acompanyats pels guies que'ns esperen, y a la llum d'aparells

d'acetilè de doble bec, fem la visita a les còves en dugues tongades. En els llocs més notables la flama de les bengales ens descobreix tota la magnificencia, tota la grandiositat d'aquelles altes voltes y columnates, d'aquella munió d'estalactites que com inacabable serrell penja al damunt dels nostres caps.

A la sortida posem la nostra firma en l'àlbum que'ns presenta'l guia.

Quan tornem a bordo 'l capità ja'ns espera al peu de l'escala

BADIA DE CANYAMEL DESDE LES COVES D'ARTÁ

pera fer-nos entrega d'un elegant llibret ab l'itinerari de la nostra expedició, ilustrat ab gravats dels principals llocs que devem visitar y un mapa de l'illa de Mallorca, delicat obsequi que la «Compañía Isleña Marítima» dedica als excursionistes y que tots agrahim com se mereix.

A les onze's lleva ancla y altra vegada en marxa. La taula es parada y tots passem a ocupar els nostres llocs, ben disposats a despatxar l'esmorsar.

Passem arran de la costa, y el capità, sempre amable ab nosaltres, no vol que perdem ni una sola de les belleses que la natura-

lesa ha abocat tant pròdigament en aquella costa. Portant la nau ab admirable destresa, anem resseguint la sinuositat que aquesta presenta; moment hi ha que passem quasi fregant ab la cinglera. De tant en tant la sirena deixa sentir-se y l'eco va repetint la seva veu fins a perdre-s llà del lluny.

Tombem el cap de Pera, que'ns evoca la figura del gran rey en Jaume quan, acampat en aquell lloc, presenciava com les tres galeres dels seus enviats, en Berenguer de Santa Eugenia, l'Assalit de Godar y el Comanador, imposaven al Walí de Menorca li rendís

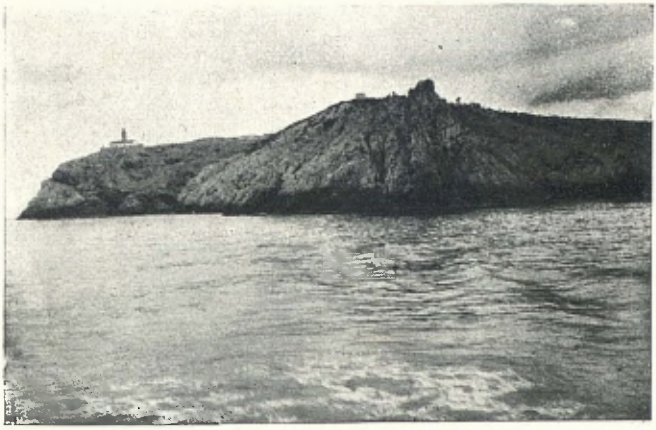

CAP DE PERA

vassallatge, y com aquest desde Ciutadella, ont se trobava, per lliurar-se de l'exèrcit català, que suposava a cap de Pera, s'entregava pacíficament a nostre rey.

Seguim costejant, gaudint a cada pas d'una nova perspectiva, d'un nou panorama, y, salvat el cap Ferruig, s'ens presenta ab tota sa grandiosa immensitat la badia d'Alcudia, que anem guanyant en mitg d'un seguit ruixadet, fins a fondejar davant del desembarcador, a no molta distancia d'aquest.

En una barca venen a bordo'ls senyors Alcalde y regidors, que'ns donen la benvinguda, y en nom dels expedicionaris contesta ab gratitut el nostre President.

En altres barquetes que s'han apropat al «Balear» ens dirigim a terra, desembarcant al barri de mar als sòns de la música que toca en el moll, y en carruatge o a peu salvem els dos kilòmetres que'ns separen de la població.

A l'entrada d'aquesta, y en els carrers que passem, la gent ens saluda ab simpatia. Anem a la Casa Consistorial, ont l'arcalde s'associa a l'objecte que motiva l'expedició y té paraules d'afecte per tots nosaltres. Després del nostre President, que remercía l'acullida que'ns dispensa Alcudia, parlen els senyors Galí, Plaja y Duran en semblants termes.

Y ab gran amabilitat som obsequiats ab un exquisit refresc.

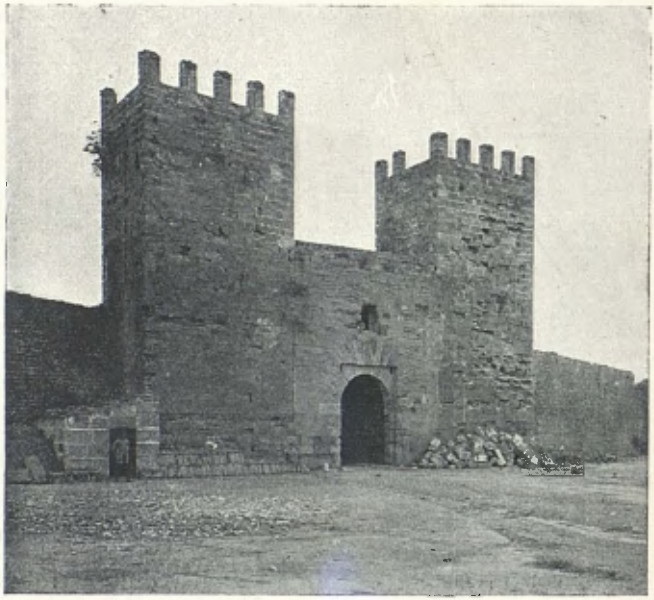

ALCUDIA: PORTAL Y MURALLES

Després, acompanyats per l'Alcalde y altres persones importants de la població, visitem lo més interessant d'aquesta, la muralla, l'amfiteatre romà, la creu de terme y el museu particular del senyor rector.

Al cayent de la tarda la generalitat dels excursionistes retornen a bordo; uns pocs se dirigeixen directament a Palma pera poder-hi fer més llarga estada, altres van a dar una ullada a la badia de Pollensa; y, finalment, ab l'Agulló, en Duran, en Galera, en Pomés y en Jordi m'embarco en un llahut y, costejant la badia d'Alcudia fins aprop del cap de Menorca, arribem al peu de les coves del Desitg, nom que'ls donem nosaltres per haver tingut de que-

dar-nos ab el desitg de visitar-les a causa d'un mal entès ab el guia que té les claus.

Mentrestant a bordo són obsequiades les autoritats d'Alcudia, y ab aquest motiu se cambíen noves paraules de gratitut y afecte, que'l conceller municipal de Barcelona senyor Fuster resum brillantment.

A la badia d'Alcudia les aigues són tranquiles, y com el «Balear» no ha de rependre la marxa fins a les quatre de la matinada, en havent sopat ningú té pressa per retirar, y el jovent de bordo, sempre animat, organisa una vetllada humorística, en la qual les nostres simpàtiques expedicionaries hi juguen la millor part.

Dia 7

Anit varem retirar tard y avuy la sòn ens ha vençut. Fins poc abans d'arribar al Torrent de Pareys no hem pujat a coberta. Hem perdut una de les visions més esplèndides de la travessia. L'Agulló, que ha sigut matiner, escriu en el seu Diari de Bordo:

«El Cap de Formentor! La sublimitat esquerpa de Mallorca! Qui pot descriure-l? Un s'hi queda encantat, embadalit, sentint-se xic davant d'aquella disforme massa de pedra beurada per les aigues dels sigles y amaurada per les ones que hi reventen enfilant-s'hi, com un exèrcit de visions escumoses que hi muntessin a l'assalt...

»Al cim hi volen els voltors, y avall les gavines; un pi hi cimeja altiu... Es aquell pi immortalisat per en Costa, «que espolsa »damunt les nuvolades sa cabellera real rient y cantant ab la tempesta...»

»Y som a la costa brava, la maravella de Mallorca; el sol se tapa altra volta y els penyalars negregen avançant sobre l'ona, aixecant-se, mostrant coves y baumes, rojors calcides, verdors placèvoles, arbres esguerrats per les ventades; ara es un lleó que avança ab gest d'escomesa; ara un dromedari gegantí que enlaira les gepes; ara un guerrer monstruós que cavalca un corcer negre ab sella roja, embrassant un escut de roca y engrapant per llança un pi esberlat pel llamp; ara són bastidors de decoració fantàstica, ara són enderrocs de castells y com ciutats enrunades; ara es una immensa cortina esgratunyada pels aigats rosegadors.

»Y darrera 'ls penyalars y els caps y les roques encantellades cimegen entre boires les altures de la serra del Puig... Mallorca es com un immens carro de guerra grec que té per pitral la costa

brava, tirat per monstres apocalíptics que avancen cap al mar, guiats pel Puig Major, que senyoreja gegantí entre'ls núvols...

»A les sis som a la Calobra: es un tascó de mar que's fica al Torrent de Pareys entre dos penyalars altíssims; quatre cases de pescadors y unes barques omplen la cala de la dreta; a l'esquerra les aigues del Torrent maravellós han fet una platjeta de codolells arrodonits amorosament pel fregadiç de les ones...»

Per una hàbil maniobra 'l «Balear» entra a la cala, fondeja y posa un cap a terra.

JOSEPH GALBANY Y PARLADÉ

(Continuarà)

Clixés de Font y Torner

REVISTA DE REVISTES

Alpine Journal, Agost de 1908.

Aquesta interessant revista inglesa publica, ademés de ses Notes Alpines y Seccions Oficial y de Bibliografia, diversos valiosos treballs, acompanyats de belles illustracions, entre'ls quals citarem: *A redós de Kashmir*, per A. L. Mumm; *A travers dels Dinaric Alps*, per Douglas W. Freshfield; *Una escalada al Mamison* (Caucas), per V. Ronchetti; y *Una ullada a les Montanyes Rocoses* (Canadà), per P. R. Parkinson.

Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, 15 Setembre 1908.

Publica un articlet sobre'l tema *Festes comarcanes;* una correspondencia *Desde Liège*, de n'Antoni Aymà, y la continuació de ses seccions de *Paremiologia comarcana*, *Fulls inèdits de la historia de Manresa* y *Gacetilles curioses*, recullides per en Joaquim Sarret.

Boletín de la Real Academia de la Historia, Juliol-Setembre 1908.

Conté 'ls següents treballs, entre altres de menos importancia pera nosaltres: *Epigrafía romana y visigótica de Extremadura y Andalucía*, pel Marquès de Monsalud; *Nuevas inscripciones de Cabra, Mairena de Alcor y Itálica*, per F. Fita; y la secció de *Variedades*, ab un articlet del mateix senyor F. Fita sobre *Inscripciones romanas y visigóticas de Almodóvar del Río:* y altre d'en Lluís Siret sobre *La España Fenicia*.

Boletín de la Sociedad Castellana de Excursiones, Agost de 1908.

Continua la publicació dels treballs *Las antiguas ferias de Medina del Campo*, per D. Cristòfol Espejo y Julià Paz; *Los calderones y el monasterio*

de Nuestra Señora de Portaceli, per J. Martí y Monsó; y la *Relación de los edificios religiosos notables ó curiosos de la Provincia de Palencia,* que don Joan Agapito y Revilla ve publicant com a Sumari dels monuments de Castella. Acompanya aquest número una reproducció del creuer de la catedral de Burgos.

Boletín de Historia y Geografía del Bajo-Aragón, Maig-Juny 1908.

Publica'l següent sumari: *La restauración aragonesa bajo Alfonso el Casto,* per M. Pallarés Gil; *La Trapa de Maella,* per Santiago Vidiella; *El Marquesado de Ariño,* del MS. de Casamajor; y la secció de *Variedades* ab datos y notes ben interessants.

Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona.

La darrera Memoria publicada per aquesta docta corporació es una referent a *Investigacions d'hidrologia subterrania en la Comarca de Banyoles,* de nostre consoci D. Lluís Marian Vidal, treball rublert de datos interessantíssims sobre les fonts y estanys d'aquella pintoresca encontrada.

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, número extraordinari.

Conté 'l *Dietari de l'eixida de Mossèn Antoni M.ª Alcover a Alemania y altres nacions l'any del Senyor 1907,* que es una detallada relació del autor de sos darrers viatges a França, Suiça, Alemanya, Austria y Italia, de quals países ens trasmet les seves personals impressions.

Bulletin Hispanique, tercer trimestre de 1908.

Continua la serie d'articles de P. Paris: *Passeigs arqueològics per Espanya,* tractant en aquest número de Carmona, y el treball de G. Cirot: *Enquesta sobre'ls jueus espanyols y portuguesos a Burdeus,* a més d'altres també ben interessants.

La Montagne, Setembre 1908.

Publica'l treball *En la Val Estrèche,* de M. René Gombault, y la continuació d' *Els noms de llocs en les montanyes franceses,* de J. Ronjat, interessant treball toponímic de veritable actualitat. Conté, ademés, l'acostumada Crònica Alpina, les demés seccions de consuetut y diversos gravats pulcrament estampats en làmines soltes.

L'Excursionista, Octubre 1908.

El portant veu de l'«Unione Escursionisti», de Turin, publica'l següent sumari: *Passejada Artística pel Canavese;* ressenya d'una excursió al *Mont Arbella,* y itineraris de diferentes excursions particulars; y una nota sobre'l Concurs fotogràfic de la sortida a Barcelona.

S'han rebut igualment el *Tjidschrif van het Koninklijk Nederlandsch*

Aardrijkskundig Genootschap, ab diferents treballs científics y ressenyes d'interessants expedicions a Tumuc-Humac y diverses regions de Surinam, Nova Guinea y altres países, acompanyades de nombroses illustracions y diversos mapes; el *Mitteilungen des D. und O. Alpenvereins,* ab ressenyes de varies excursions alpines; la *Revue des Langues Romanes, O Instituto, Revista de Geografia Colonial y Mercantil, Revista de Menorca, Fotografia Práctica, Cultura Española,* y varies altres. — E. V. R.

NOTES

L'automòbil a montanya. — L'automòbil va fent sa via, progressant ràpidament y extenent-se la seva acció per tots indrets. L'excursionisme'n va trayent sos profits, fins en nostra terra, que sempre anem a rerassaga de lo que fan els demés. Les carreteres que atravessen les altes serralades van donant acullida y pas franc a l'automòbil, excursant les distancies y facilitant la visita a les solemnials altituts de les grosses montanyes.

Darrerament al Delfinat, a l'Alta Saboya y als Pireneus, s'han establert noves vies d'automòbils, devent citar en aquests últims els nous serveis entre Lourdes y Aigues Bones, l'estació de Laruns y els Banys de Panticosa, Ribes y Puigcerdà. Ademés, s'han establert a nostra terra, entre altres, els serveis de Tàrrega a La Pobla de Segur y de Calaf a la Seu d'Urgell, facilitant en gran manera la visita a les altes comarques del Segre, del Balira y dels Nogueres. Ara sols falta que l'estat de les carreteres no fassi interrompre la circulació automòbil, cosa molt possible en nostre desditxat país. Veurem.

L'atracció de forasters. — Heus-aquí una nova industria d'altes finalitats que's vol arrelar a la nostra terra, començant per la plana, y que segurament s'extendrà per tots indrets, si tothom hi ajuda a mida de ses fórces. Per això s'ha d'anar divulgant el coneixement de les belleses del nostre país, facilitar els medis de comunicació y fer agradosa y saludable aquí l'estada dels nostres visitants. Ens cal imitar un xic lo que's ve fent en molts llocs com a Suiça y França; cal embellir y confortar l'estada a nostra terra.

Per veure l'importancia de l'atracció de forasters n'hi ha prou ab els següents números indicant els visitants de l'hermosa y confortable vall de Chamonix en 1907. En dos mesos y mitg d'estiu que dura la temporada, varen acudir-hi unes 170 000 persones, de les quals 150.227 hi anaren en ferro-carril; durant els quatre dies del mes de Janer d'enguany, en que se celebrà'l Concurs de Ski, visitaren aquell lloc 2.300 persones. Ja es número.

D'espeleologia. — Els nostres companys del «Club Montanyenc»,

d'aquesta capital, han reprès aquest estiu la seva campanya espeleològica començada l'any passat, y de quals exploracions ja donàrem compte en aquestes planes. Les montanyes de Sant Llorenç del Munt, de Montserrat y d'Ordal han sigut visitades repetidament, endinzant-se'ls nostres exploradors fins lo més pregon de ses entranyes. Com a més importants podem citar aquí les exploracions dels avencs de Ca l'Esquerrà, en el terme d'Olesa de Bonesvalls, y dels Pouetons en el del Bruch, abdós de gran fondaria, científicament interessants y guardadors d'innombrables belleses.

El «Club Montanyenc» prepara la publicació d'una obra, *Sota terra*, com a resum de les campanyes espeleològiques portades a cap fins avuy, y que pensa continuar estudiant detingudament el maciu de les montanyes d'Ordal, ont cada dia van descobrint-se nous y més importants avencs, fent-se la regió més interessant de nostra terra. Ja'n parlarem.

Empresa benemèrita. — Ho es la que està portant a cap l'intrèpit excursionista y bon geodèsic M. P. Helbronner a l'estudiar ab tota precisió y ferma voluntat la cadena meridional de Saboya, qual darrera campanya acaba de termenar fent 32 noves estacions a ajuntar a les 360 que ja'n portava de realisades en altres campanyes. Es realment extraordinari, penós y digne d'admiració'l treball portat a cap per M. Helbronner y sos acompanyants, sofrint en profit de la ciencia tota classe de fadigues y contratemps en ses nombroses acampades als cims d'aquelles intrincades serralades, tant poc hospitalaries al vianant. Es per això que cal sens reserves aplaudir al ferm alpinista y a l'home de ciencia, mentres esperem llegir els resultats de ses darreres sortides.

Constitució d'un nou Centre Excursionista. — Aquest darrer estiu ha quedat constituit a Sabadell el «Centre Excursionista del Vallès», qual objecte y funcionament es el mateix que'l de la nostra institució, y ha realisat ja diferentes y importants excursions durant el curt temps de sa existencia. Desitjem molts anys de vida y prosperitats an aquesta entitat germana, que no dubtem podrà ajudar-nos força en la tasca confiada y empresa per l'excursionisme català. Un dels seus primers actes va ser adreçar una coral salutació y franc oferiment al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA y a la direcció del nostre BUTLLETÍ. Agraim aquesta distinció, a la qual corresponem ben gustosament.

Per nostres carreteres. — Dies enrera, convocats per la Junta del «Automóvil Club» de Barcelona, van reunirse'ls diputats y senadors per Catalunya y els representants de diferentes entitats de nostra capital, entre'ls quals hi figurava'l del nostre CENTRE, a fi de tractar del desastrós estat de nostres carreteres y procurar el seu millorament. Després d'un cambi d'impressions, va acordar-se constituir-se'ls reunits en Comitè de Defensa de les carreteres de Catalunya, presentar una instancia als poders públics, recabar l'activament y conservació dels ponts de la carretera de La

Junquera y treballar pera l'unificació de tànzit pera la conservació de les mateixes. Fem vots pera que sia ben fruitosa la tasca d'aquest nou Comitè.

SECCIÓ OFICIAL

SOCIS INGRESSATS DURANT EL TERCER TRIMESTRE DE 1908

SOCIS RESIDENTS

D. Joseph Soldevila y Casas. — D. Ramon Serra y Jacas. — D. Ricart Vives y Bellver. — D. Modest Mestres. — D. Romuald Torres. — D. Joan Busquets. — D. Joan Queralt. — D. Pere Cruells y Jornet. — D. Joaquim Margenat y Tobella. — D. Antoni Bach de Portolà. — D. Antoni Angli y Oliva. — D. Joseph M.ª Parés y Barrera. — D. Francisco Fàbregas y Piñana. — D. Hernando Martinez. — D. Pau Castellví y Marco. — D. Joan Majó Payés. — D. Ramon Suñer. — D. Washington Viza Raventós. — D. Abel Seguí Torrescassana. — D. Manuel Crusells Fàbregas. — D. Joseph Vilallonga. — D. Eduard Ferré y Martí. — D. Ramon Roig y Blanch. — Don Rafel Pomés. — D. Hermenegild Arruga. — D. Antoni Nicolau. — D. Joseph Bertran y Suñol. — D. Joseph Matheu y Ferrer. — Mossèn Jaume Barrera. D. Anselm de Mola y de Altabàs. — D. Joseph Torres. — D. Arnau Calvet y Peyroniel. — D. Nicolau Vergés. — D. Magnus Nordbek. — D. Joseph Milà y Camps. — D. Jaume Llongueras Badia. — D. Carles Fargas.

SOCIS DELEGATS

D. Ramon Soler de la Plana, a Palma de Mallorca. — D. Jaume Arrom, a Alcudia (Mallorca). — M. Alf. E. Edmon, a Vall del Vernet. — M. Edmon Boixo, a Vernet. — D. Joseph Guerris y Rotllant, a Sant Celoni.

DONATIUS PERA LA BIBLIOTECA

De la «Fédération des Sociétés Pyréneistes»: un volum ab les deliberacions del VIII Congrés, celebrat a Perpinyà y a Barcelona.

De la «Real Academia de Ciencias y Artes»: el volum del *Año académico de 1907 á 1908.*

Del senyor Comte de Saint-Saud: *La Fédération des Sociétés Pyréneistes dans les Pyrenées Orientales et à Barcelone.* Follet.

De D. Isidro Torres Oriol: *Guia General. Barcelona histórica, antigua y moderna,* del propri donador.

De D. G. Vilarrasa: un llibre *Trepando los Andes,* de Climent Onelli.

De D. Cels Gomis: *Souvenirs d'un touriste,* de M. Pierre Vidal.

De D. Jordi de Trezals: un *Programme des cours Verzeichnis der Vorlesungen*, semestre d'hivern.

De Mossèn Marian Faura: *Espeleologia. — Coves y avencs de Catalunya. — Una excursió a Malgrat. — Adicions a la Fauna Miocènica de Montjuich.*

Del «Congrés d'Economia»: *Acuerdos tomados por la asamblea en contestación al cuestionario propuesto por la Sociedad de Estudios Económicos y proposiciones adicionales aprobadas.*

Del Dr. D. Joan Cadevall: *Botànica Popular*, del propri donador.

De D. Jules Delpont: *Le Catalan de l'Alguer*, del mateix donador.

De M. Lucien Briet: *Le bassin supérieur du Rio Véro* (Alt Aragó), del propri donador.

DONATIUS PERA LES COLECCIONS

D. Joseph Castellvell: diversos clixés.

D. Joseph M.ª Pena: una colecció de clixés.

CONSTITUCIÓ DE SECCIONS

El dia 7 d'Agost van reunir-se'ls socis inscrits en la projectada Secció de Sports de Montanya, de la que ja parlàrem en un dels números precedents, procedint a la constitució de la mateixa, aprovació dels Estatuts ab que's regirà y nomenament de sa Junta Directiva, que quedà formada dels senyors D. Jaume Baladia, *President;* D. Manuel Tey, *Vice-president;* D. Joseph Amat, *Secretari-tresorer;* D. Albert Santamaria y D. Lluís Coll, *Vocals.*

El mateix dia's reuniren els senyors inscrits en la Secció de Geografia Física y Geologia, cambiant impressions, acordant donar per constituida l'esmentada Secció y deixar pera més endavant el nomenament de sa Junta Directiva.

CRONICA DEL CENTRE

EXCURSIONS

Són en gran número les excursions realisades durant el prop-passat estiu per diferents benvolguts consocis que s'han dirigit per tots indrets de nostra terra, seguint ses diferentes comarques y realisant bones campanyes per la nostra serra pirenenca y per diferents països de l'extranger.

En l'impossibilitat de donar compte de totes, ressenyarem els itineraris de les més importants que'ns han sigut comunicats per nostres companys

EXCURSIONS PELS ALTS PIRENEUS D'OSCA

Realisades pel nostre bon amic y company en Juli Soler y Santaló

EXCURSIÓ A JACA Y VALLS D'ANSÓ Y HECHO. — El dia 23 de Juny va dirigir-se vers Osca. Sols hi estigué en aquella ciutat fins a l'endemà, que tornà a sortir acompanyat pel delegat del CENTRE senyor Monràs, recorrent el trajecte de ferro-carril fins a Jaca. Els dies 25 y 26 els destinaren a presenciar les solemnes festes dedicades a la patrona de la ciutat, Santa Orosia, ab sa curiosa arribada dels romers, processó, adoració de les reliquies, etc., etc.

Deixà Jaca 'l dia 27, y ab la diligencia de Pamplona efectuà 'l recorregut de bona carretera fins a Berdun, aont, després de visitar la població, hi pernoctà. L'endemà, y ab tartana, emprengué la recta rodada que condueix a la vall d'Ansó, atravessant la pintoresca Foz (congost) de Biniés, y arribant a Ansó al cap-vespre del mateix dia.

Tres dies hi féu d'estada a la capital de la vall, y, mercès a les bones recomanacions dels amics de Jaca, pogué recullir un bon aplec de notes de costums y curiosa indumentaria d'aquella tant típica comarcada pirenenca.

El dia 2 de Juliol sortí d'Ansó en companyia del capataç de monts de l'Estat y d'un guia; y s'en pujà a l'alta vall, pera recórrer els anomenats Ports d'Ansó. Ab tres dies de marxa pogué seguir tota la frontera pirenenca desde 'l seu confí occidental ab la vall del Roncal (Navarra) fins a l'extrem oposat, en territori de les valls d'Aragüés y de Canfranc. Féu nit a la montanya, a la cabana de Linza-Maz y en la casa de la Mina de Guarriuza, y assolí 'ls ports de Petragema y de Petraficha, rasos d'Agua-Tuerta y estany d'Estanés.

Recorreguda l'alta vall, y trobant-se ja en la conca del riu Subordan o riu d'Hecho, davallà per ella, y, atavessant els magnífics engorjats d'Oza y del Castillo, arribà a la capital de la vall, o sia 'l poble d'Hecho, visitant de pas el notable y antiquíssim monastir de Siresa.

L'endemà féu el retorn, recorrent per la carretera tota la ribera del riu Subordan, fins al seu entreforc ab la carretera de Pamplona, en el lloc anomenat Santa Cilia, y, prenent allí la diligencia, va arribar el mateix dia a Jaca.

Una jornada destinà desde Jaca pera visitar el monumental Sant Joan de la Penya y artística iglesia de Santa Creu, y, donant després per acabada l'excursió, retornà 'l següent dia a Barcelona per la via directa d'Osca y Lleida.

EXCURSIÓ DESDE L'AZA AL CINCA Y MACIU DE LES TRES SORORES (MONT PERDUT). — Sortí 'l 5 d'Agost ab el ferro-carril vers Selgua y Barbastro, prenent en aquesta darrera població la tartana que condueix a Boltaña y que va seguint primerament per la ribera del Cinca, y per la del riu Ara després, arribant a boca-foscant a l'Ainsa, la fortificada capital de l'antic Sobrarbe.

L'endemà, desde allí, y ab una jornada d'anada y tornada, anà a

visitar l'històric convent de Sant Victorià de la Cogulla, al peu de l'encinglerada Peña Montañesa.

El següent dia seguí 'l viatge, remontant la conca de l'Ara per la bona carretera que condueix a Boltaña, aont hi arribà 'l mateix dia. Sols hi féu allí una curta aturada, suficient pera visitar lo remarcable de la vila, tornant a sortir per la carretera amunt, vers els congostos de Peñas Rufas; y passant pels pobles de Vilella, Lacort, Santa Eulalia, Javierre, Larresa, Fiscal y Sarvissé, entrà en la vall de Broto, recorrent-la vers al N. fins a la vila d'aquest darrer nom, lloc aont acaba la carretera.

Una vegada seguida la població, y acompanyat per un moço, sortí tot seguit y a peu ribera amunt, y a l'hora de caminar arribà a Torla, darrer poble de la vall, y fronteriç ab França, ab la comuna de Gavarnie.

Hostatjat en la senyorial casa de Viu, féu els preparatius convenients pera les pròximes jornades de montanya que li calia fer al recórrer el maciu de les Tres Sorores (Mont Perdut).

El dia 10 sortí a peu de Torla ab el guia López, d'aquella vila, y, remontant l'esplèndida ribera d'Arazas, una meravella del Pireneu, anà a fer nit a la cova de Suaso, a l'extrem superior d'aquella y al peu de les Tres Sorores.

L'endemà portà a cap l'ascensió al Mont Perdut, atravessant el ras y port de Goriz y collada d'Arrablo, y pels Grados assolí en cinc hores el cim culminant (3.352 m. alt.), el terç en alçaria de tots els Pireneus. En baixant féu nit a la cova de la pleta de Bernad, la més enlairada del port de Goriz.

La següent jornada fou destinada a seguir tota la serralada de les Tres Sorores, fins a l'anomenada Bretxa de Roland, y fent tot seguit l'ascensió del pic del Descargador, enfront del maciu abans esmentat, y desde aont se l'ovira en tota sa extensió. Tornà a pernoctar a la cova de Bernad.

El dia 13 deixà 'l port de Goriz, y, carenejant per la Sierra Cils, y envistes a la pregona ribera d'Arazas, atravessà Cuello Gordo, baixant al poble de Faulo, aont rebé hostatge en la casa del senyor Borruel. Dit senyor li ensenyà lo més interessant de l'iglesia y del poble.

A l'endemà, ab un guia de Sércué, petit poblet que dista unes dues hores de Faulo, y al que arribà a primeres hores del matí, recorregué les admirables gorges d'Añisclo, atravessades pel riu Vellos, altra preciositat dels Pireneus, y arribant fins al seu origen, en la collada Biceto, enfront el maciu de les Tres Sorores. Passada aquesta collada baixà al poblet d'Escuain.

Allí, y acompanyat per un pràctic, féu la visita a les gorges d'Escuain, y després, faldejant el Castillo Mayor, davallà en cerca la ribera del Cinca, lo que s'efectuà en el lloc anomenat hospital de Tella.

Desde aquest indret seguí amunt la ribera, per bon camí de ferradura, y, passant pels engorjats de les Devotes y pel poble de Salinas, arribà a la vila de Bielsa, ab una jornada desde Escuain.

Tres dies hi féu de descans en aquesta pirenenca vila, aprofitant el temps per això, aplegant curiosos detalls de la seva iglesia, casa ajuntament, carrers, tipus del país y del vehí poblet de Javierre.

El dia 20 sortí de Bielsa acompanyat del guia Gistau, y a peu seguí amunt la planera ribera de Pineta o del Cinca, y, arribant a llur extrem, ascendí l'escarpament que la tanca per aquell indret, assolint el pla superior, aont s'extenen les terraces glaciars de les vessants N. del Mont Perdut, Vorejà l'estany glaçat, pujant a pernoctar a la cabana-refugi del Club Alpí Francès a la bretxa de Tucarronya.

L'endemà, després de recorreguts els glaciers que davallen dels cims del Mont Perdut y del Cilindre de Marboré, s'arribà a la collada d'Astasú, envistes del grandiós cercle de Gavarnie. A la tarda retornà a Bielsa.

Complert ja 'l plan de campanya, o sia 'l recorregut de la zona pirenenca compresa entre l'Ara y el Cinca, emprengué 'l retorn, que fou vers la Vall d'Aran. Desde Bielsa hi posà per això tres jornades: la primera, de Bielsa, pel port y estanys d'Ordiceto, a Plan de Gistain; comprengué la segona desde Plan a Benasque, passant pel port de Salum; quedant per la terça l'itinerari de Benasque, pel port de la Picada, fins a Viella (Vall d'Aran). Aquestes jornades, si bé totes per camí de ferradura, foren fetes a peu, per esser dolent el pas en molts indrets. Durà aquesta darrera excursió uns 22 dies, y entre aquesta y la de les valls d'Ansó y Hecho quedà recorregut gairebé tot el Pireneu de la provincia d'Osca, desde 'l seu confí ab la Navarra fins a la Vall d'Aran (Catalunya).

EXCURSIONS PER LA RIBERA DEL FLAMICELL Y VALLS DE BOHÍ Y ARAN

Les va realisar nostre company D. Manuel Miret durant els dies compresos entre 'l 22 d'Agost y el 7 de Setembre, baix els següents itineraris:

Per la via ordinaria Tàrrega-Tremp va dirigir-se a la Pobla de Segur, ont va dormir la nit del 22, dedicant l'endemà a la visita de la població y a una excursioneta vers Collegats y Gerri de la Sal. El dia 24, acompanyat de nostre bon amic D. Ceferí Rocafort, se dirigí per la ribera del Flamicell cap a Santerada, La Pobleta y Torra de Capdella; l'endemà continuaren remontant la ribera vers Espuy y Capdella, dirigint-se al port de Rus (2.610 m.), seguint la Ricuerna, y baixant desde allí a la vall de Caldes.

El dia 26 visitaren els pobles de Tahull, Bohí, Durro, Barruera y Erill, y el 27 feren l'ascensió al Comolo-Forno (3.030 ms.). A l'endemà 's dirigiren vers els estanys y coll del Pesó, baixant per les Musoles a l'hermosa ribera de Sant Nicolau, retornant a l'establiment de Caldes de Bohí.

El dia 29 el senyor Rocafort, pel port d'Erta, va retornar a La Pobla, y el senyor Miret, a l'endemà, se dirigí a Viella, passant pel port de Colomés, coll de Pruedo y ribera del Valarties. El dia 31, ab l'agradosa companyia d'en Juli Soler, que, com de costum, se trobava a l'Aran reposant de ses darreres campanyes pirenenques, visità 'ls pobles de Betren, Casarill, Escunyau, Garós y Les Bordes. Al sentdemà féu l'excursió per la ribera de l'Artiga de Lin, Güell del Juheu, canal de Pomero, Clots de l'Infern, Port de la Picada (2.460 m.), l'Escaleta y la Montjoya, per retornar a l'ermita

de l'Artiga, Les Bordes y Viella; al dia següent se dirigí vers Salardú y Pla de Beret; els dies 3 y 4 de Setembre'ls empleà per la ribera del riu Nere, visitant els pobles de Gasau y Vilac y la capella de Mitj-Aran.

El dia 5 sortí cap a Bosost y Lés. A causa del mal temps desistí de passar a Bagnères-de-Luchon pel Portilló, y per la via francesa retornà a nostra capital.

També'ls nostres companys D. Alfred y D. Adolf Gaza varen visitar durant la segona quinzena de Juliol la vall de Bohí, dirigint-s'hi per la via de Tremp, La Pobla, Sarroca de Bellera, Xarallo, Viu, Perbes y Pont de Suert, y sortint-ne per la Vall d'Aran, fent l'itinerari vers els estanys de Caballeros, Negre, Travesany y Major, Port de Colomés, Tredós, Salardú y Viella, sortint per Marignac cap a visitar les hermoses regions de Luz y Gavarnie. Durant la seva estada a la vall de Caldes feren diferentes excursions per aquells encontorns y l'ascensió al Comolo Forno, passant per la regió del Llobriquito, Estany Gemene, Estanys Glaçats y per la canal del Comolo fins a son cim.

EXCURSIONS PER SUIÇA

Els nostres consocis senyors Llagostera, Mora y Gual feren durant l'última quinzena de Juliol y primera d'Agost una excursió per varis indrets de Suiça, visitant ab especial detenció l'alta vall del Rhône y conques tributaries. Desde Zermatt emprengueren l'ascensió del Breithorn (4.171 m. alt.), que portaren a cap sense accidents, afavorits per un temps immillorable y claríssim, que'ls permeté fruir de l'incomparable panorama que s'ovira desde aquella considerable altitut.

El pròxim hivern tindrem ocasió de sentir en el local del nostre CENTRE la relació de l'excursió y veure en projecció les nombroses fotografies que dits senyors obtingueren durant llur viatge. Això'ns estalvia de ressenyar detalladament l'itinerari desenrotllat per nostres companys durant sa aprofitada y notable excursió.

VIATGE A ANGLATERRA, ESCOCIA Y FRANÇA

El dia 11 de Juliol nostre company D. Emili Llatas va sortir en direcció a París, Calais y Londres, ont visità l'exposició «Franco-British Exhibition», de ben poca importancia. De Londres va dirigir-se a Edimburg, capital de l'Escocia y una de les poblacions més pintoresques y monumentals d'Europa y que més se distingeix per sa ben resolta urbanisació. D'Edimburg se dirigí a la moderna y industrial població de Glasgow, retornant a París per Londres, Dowres y Calais. De París a Rouen a admirar sa Catedral, el Palau de Justicia y molts altres monuments de l'art gòtic en son últim temps y primeres manifestacions de transició vers el renaixement. Tornat de nou a París, anà a visitar l'hermosa catedral de Chartres,

y un altre dia a Blois ab son esplèndit castell, construit en tres diferentes èpoques, essent les més importants les de Lluís XII y de Francisco I, ont se troben les habitacions de Caterina de Mèdicis y la sala en que fou assessinat el Duc de Guisa. Desde Blois el nostre amic va retornar directament a Barcelona, donant per acabat el seu interessant y profitós viatge.

Molts altres viatges y excursions s'han realisat durant aquest passat estiu per part de nostres companys, entre les quals podem citar les dels senyors Rius y Matas y Parés per les regions del Noguera Ribagorçana, Garona y Noguera Pallaresa, la del senyor Ribera per la regió de les Montanyes Malehides, la dels senyors Parés y Santasusagna al Vignemale (3.298 m.) ab motiu del Congrés Pireneísta de Tarbes, y moltes altres de les quals malhauradament no se n'ha donat compte an el CENTRE EXCURSIONISTA.

XALET-REFUGI D'ULL DE TER

FESTA DE LA REVELLOSA

El dia 13 del passat Setembre fou el senyalat pera celebrar en les soliues altituts d'Ull de Ter la festa commemorativa d'haver-se termenat sense cap desgracia ni contratemps la coberta del Xalet-refugi, o festa de la Revellosa, segons diuen els propis habitants d'aquella extensa comarca montanyenca.

A les cinc del matí s'organisà a la plaça del Prat de Camprodon la comitiva que havia de dirigir-se a Ull de Ter; de la mateixa 'n formaven part el doctor Moré, digne batlle de Camprodon; nostre president, D. César A. Torras; en Geroni Martorell, arquitecte-director de les obres; en Lluís Guarro, tresorer de la Comissió Executiva de les mateixes, y diversos socis del CENTRE EXCURSIONISTA, junt ab la senyora D.ª Agna Schwartz d'Iriarte, en Joan Pagès y altres vehins de Camprodon entusiastes d'aquella obra.

Al començar a enllustrar el dia's posà en marxa la comitiva, atravessant les hermoses planes de Llanàs, les exuberants closes de Vilallonga, rublertes de freixes y pollancres, y el pla de la Sala, per endinzar-se per l'engorjat del Castellar y pel rònec Set-Cases cap a la grandiosa vall de Querlat y incomparable Estret de Murens, fins dalt el bonic planell dels Hospitalets, desde ont, entre mitg de la negrosa pineda, s'ovira a nostre enfront, y per sobre nostres testes, la mole del Xalet-refugi d'Ull de Ter, vers el qual dirigiem nostres passos.

A l'arribar a la vista d'aquell grandiós cercle, després d'haver atravessat els plans de Murens, y al contemplar aquell gegantesc breçol d'un dels més bells rius que recorren la nostra terra, tothom quedà corprès y embadalit al trobar-hi casi enllestida l'obra que hi havem construit y que no desentona pas del general aspecte que allí 'ns ofereix la mare Natura. Els operaris ens donen la benvinguda ben joyosament, ab aspecte simpàtic y cara riallera; tothom

ESTAT DE LES OBRES EL DIA DE LA REVELLOSA

dóna una volta a l'entorn de l'obra, mentres les màquines fotogràfiques de nostres companys no paren de treballar. Tot són exclamacions, alabances y preguntes a l'amic Martorell, que acompanya als excursionistes a recórrer totes les dependencies: la grandiosa cuina, l'espayós menjador ab sa llar de foc, els dormitoris, l'observatori, la torra, etc.; tot queda seguit en un moment.

El dia es esplèndit, però fresqueja de valent, y després de passar a beure un xic d'aigua en la rica y freda font d'Ull de Ter, molt propera, tothom s'aplega a redós del edifici, en la part soleya del mateix, ont els operaris hi havien montat una gran taula composta de taulons y cavallets, ont tothom s'assegué, ben agermanats treballadors y excursionistes, que en nombre de 41 se posaren a dinar, despatxant els flairosos y suculents plats servits per càn Borra o Hotel dels Pireneus, de baix a Camprodon.

A quarts de tres de la tarda, quan el fred ja començava a mo-

lestar y la boira s'havia ensenyorit d'aquells encontorns, ens despedírem dels operaris, que allí quedaren pera termenar les obres, y ab tota recança deixàrem aquell lloc pera retornar a Camprodon, ont arribàrem ben aprop les vuit del vespre, completament envolquellats per les tenebres de la nit, que se'ns venia al bell dessobre.

Segons lo indicat en nostre darrer número, y després d'uns dies més de treballar, a l'acabar el Setembre queden acabades les obres principals y de més cost. Enguany quedarà tancat el Xalet-refugi, deixant pera'l vinent l'acabament dels darrers detalls, ab l'assortiment de totes ses dependencies. De totes maneres, ajudant Déu, el vinent Juliol podrà fer-se la solemnial inauguració d'aquesta obra cultural que tants profits pot reportar a l'excursionisme y que tant alt posarà'l nom del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Sols manca que nostres amics y companys no abandonin a nostra entitat en aquests moments y que tots contribueixin a mesura de ses forces al major èxit de l'empresa, inscrivint-se a la llista de suscripció que continua oberta y que publiquem seguidament:

Suma anterior, 14.637'65 pessetes; Roman Regordosa (segon donatiu), 50; Joseph Masriera, 10; Lluís Madrenys, 25; Benefici Festa Park Güell (14 Juny), 579'25; Sobrant excursió Mallorca, 135; Andreu T. Ribera, 10; Artur Mas, 10; Comte de Llar, 25; Fèlix Fages, 50; Antoni Bach de Tortolà, 25; Donatiu de l'Excma. Diputació Provincial de Barcelona, 2.470; Subvenció de l'Excm. Ajuntament, trasferida aquí segons acort de la Junta Directiva, 2.470; J. Franquesa y Gomis, 5; Ramon Galera, 10; Jaume Navarro, 25; Alfred Gaza, 25; Anton Mora, 15; Conferencia Academia Catòlica de Ripoll, 35; Benefici funció teatre Camprodon, 66'50; Id. íd. Societat Coral de Camprodon, 174'50; Jaume Larcegui, 5; Manuel Comella, 10; Joseph Vila, 5; Joseph Amar, 5; Joaquim Gual, 5; Joan Graupera, 5; Lluís Batchilleria, 5; Suscripció «Real Associació de Caçaires»: Marc Rocamora, 100; Joseph Pujadas, 10; Enric Losada, 10; Francisco Oller, 10; Jaume Canals, 10; Meliton Cenarro, 10; Ramon Escudé, 25; Alfons Pando, 10; Tirsià Mestres, 5; Ricard Canela, 5; Agustí Valentí, 10; Anton Oriol, 5; Joan Pons, 10; Anton Amigó, 5; Joan Sala, 5; Pau Pascual, 5; Frederic Martí, 5; Joseph Canela, 5; Joseph Larrañaga, 10; Francisco Puget, 25; Marquès de Marianao, 100; Joseph Gies, 5; Ricard Miret, 50; J. Bañeras, 50. Total recullit fins avuy dia, 21.377'90 pessetes.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.

Barcelona.— Tip. «L'Avenç», Rambla de Catalunya, 24. — Telefon 115